

УДК 94:329.285-055.2
КУЦЬКА О.М.,
МЕЛЬНИК В.А.

ЖІНОЧИЙ ТЕРОРИЗМ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті досліджуються найбільш відомі в історії факти участі жінок у терористичних актах. Розкривається вплив соціального стану на розвиток жіночого тероризму, виокремлюються основні причини і мотиви, які штовхають терористок на участь у насильницьких діях.

Ключові слова: терор, терористки, терористичні організації, насильницька діяльність, терористичні акції.

The facts of participation of women in assassinations most known in history are explored in the article. Influence of the social state on development of womanish terrorism opens up. Principal reasons and reasons which push terrorists on participation in violent actions are selected.

Key words: terror, terrorists, terrorist organizations, violent activity, terrorist actions.

Події, що сталися наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, підтвердили, що за відсутності війн або збройних конфліктів терор є основним, небезпечним способом насильства проти мирного населення з метою досягнення окремих цілей. Аналіз терористичних актів, що відбулися у світі останнім часом, дає підстави стверджувати, що жінки в них також відігравали відповідну роль. Непримітні бойовики жіночої статі є невід’ємною частиною багатьох терактів, а отже, це зумовлює актуальність даного дослідження.

Тероризму присвячено чимало *публікацій* як наукового [5; 7], довідкового [2; 4], так і публіцистичного [10–17] і навіть художнього характеру [1; 3]. Але водночас участь жінок у здійсненні насильницької діяльності висвітлювалася небагатьма дослідниками та

Куцька Олеся Миколаївна, кандидат історичних наук, викладач, Львівський орден Червоної Зірки інститут Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету “Львівська політехніка”, м. Львів.

Мельник Вадим Антонович, начальник науково-дослідного відділу, Військово-інженерний інститут Подільського державного аграрно-технічного університету, м. Кам’янець-Подільський.

оглядачами. Зокрема, деякі автори розглядають жіночий тероризм у загальній схемі терору [7; 8], інші зупиняються на окремих постатях чи конкретних прикладах [5; 6]. Ті, хто розглядає власне жінок-терористок, зупиняються на історичних прикладах [1; 3; 6; 7; 9], але не розкривають причин залучення осіб “слабкої статі” до жорстоких вчинків. Новизна даної роботи полягає у систематизації історичних прикладів і виведенні основних причин і мотивів вступлення жінок на шлях тероризму.

Автори ставлять перед собою *мету* – узагальнити явища жіночого терору, вивести основні причини, які спонукали їх до насильницької діяльності, враховуючи всі чинники, що впливають на краще виконання терористичних актів саме жінками.

Отже, розквіт жіночого тероризму припадає на кінець XIX – початок XX століть, який відзначався появою в Росії організації “Народна воля” та партії есерів.

Першим терактом, в якому брала участь жінка, був постріл Віри Засуліч. Цим у світі було започатковано епоху революційного терору. Дворянка, вчителька жіночого пансіону протестувала проти несправедливості і самодурства міського голови Ф. Трепова, за наказом якого було висічено та ув’язнено революціонера. На суді Віра стверджувала, що не хотіла вбивати, а прагнула лише привернути увагу до проблеми. Оскільки всі залишилися живими, суд виніс їй виправдальний вирок, який викликав одностайне схвалення ліберальної громадськості. Згодом В. Засуліч відійшла від терористичної діяльності і зблизилася з марксистами [1; 2, 382–383].

У подальшому дії жінок-терористок були більш спланованими і рішучими. Першою жінкою – організатором терористичних актів була Софія Перовська. Хоча вона працювала вчителькою, це не перешкодило їй ув’язненню та у подальшому очоленні нею партії “Народна воля”. Особисто брала участь у трьох замаху на царя Олександра II. Після того, як останній захват вдався, Софія була заарештована, засуджена і страчена [3; 4].

Наступною організацією терористичного спрямування була партія есерів, яка сформувалась у Росії на початку ХХ ст. До складу бойової терористичної організації есерів входило 78 членів, з них 25 жінок [5, 72]. Найвідомішими з них були Марія Спірідонова, Марія Беневська та Фрума Фрумкіна.

Марія Спірідонова – найвідоміша в Росії після С. Перовської жінка-терорист, дворянка за походженням. У 1905 р. вона скоїла вбивство губернського радника Луженківського, за що була заарештована. Її засудили до смертної кари, але відправили на каторгу. Після революції Марія Спірідонова триумфально вийшла на волю, але в 1937 р. була знову заарештована і розстріляна [6].

Першою жінкою-бойовиком, яка здійснила вдалий замах на голову держави, була Фанні Каплан. Саме вона стріляла у Володимира Леніна, внаслідок чого він був важко поранений. Мотивом цього вчинку могло бути і її одруження з Борисом Германом (колишній чоловік Надії Крупської). У 1919 р. Ф. Каплан була страчена [7, 329].

Слід зазначити, що після Жовтневої революції у Росії, як і в усьому світі поширилися феміністичні рухи, наслідком чого стало широке входження жінок до сфери терору. Так, “Фракція Червоної армії” (ФЧА) – західнонімецьке терористичне угруповання, що діяло на початку 70-х до середини 90-х рр. ХХ ст., здійснило більш ніж п’ятсот терактів. Близько 80% питомої ваги участі в них належить саме жінкам [5; 6]. Цю терористичну організацію називали групою “Баадера–Майнхоф”. Майнхоф – це Ульріка Майнхоф, відома німецька журналістка, яка була лідером групи.

Коли У. Майнхоф ще була дівчам, вона мріяла стати монахинєю; потім вона зайнялась педагогікою; згодом стала редактором німецького молодіжного журналу “Конкрет”. До лівих екстремістських сил приєдналась, коли готувала матеріал про пронімецький молодіжний бунт у 1967 р. Під час зйомки фільму У. Майнхоф познайомилася з Гурунд Енслін, дружиною вождя терористів Андреаса Баадера [7, 255]. Безжалісна білявка Гурунд Енслін була правнучкою відомого німецького філософа Георга Вільгельма Веспера. До 24

років вона вела спокійне життя дівчини з “хорошої сім’ї”. Але згодом йде з дому, залишає чоловіка з маленькою дитиною і стає членом комуни і супутницею Баадера. Тюремний психіатр казав про неї: “Ця жінка – сплав ненависті і насилля”. В останні роки свого життя Е. Гурунд впала у містицизм і не розлучалася з Євангелієм; від невмірного вживання наркотиків вона хворіла на гепатит [7, 255].

Саме Е. Гурунд вмовляє Ульріку Майнхоф взяти участь у підготовці до втечі з тюрми Баадера. Цікава деталь – в організації його втечі брали участь чотири жінки і один чоловік. Майнхоф належало прийти до Баадера нібито з метою написання книги. Втеча вдалась, і з її здійсненням народилась “Фракція Червоної армії”. Спочатку “червоноармійці” не збиралися йти шляхом терору, а лише прагнули привернути увагу людей своєї країни до того, що з часів правління Гітлера у ній нічого не змінилось: діючи легально, вони збирали докази причетності відомих чиновників до злочинів нацизму. В цей час У. Майнхоф залишає чоловіка, двох дітей і займається розробкою стратегії партизанської бо-ротьби у місті. З 1971 р. група “Баадера – Майнхоф” зайнялась безпосередньо терором. Від її куль гинули поліцейські на вулицях, вона мінувала поліцейські дільниці і державні заклади Мюнхена, Гамбурга, Гейдельберга, Аугсберга, Франкфурта.

У. Майнхоф потрапила у в’язню внаслідок зради господаря квартири, яку вона знімала. У в’язниці терористка провела 4 роки. З 1975 р. вона припиняє будь-які стосунки зі своїми дітьми, а в 1976 р., напередодні Дня матері, закінчує життя самогубством [5, 250–252; 7, 255–256].

Найвідомішим лідером терористів ФЧА після смерті У. Майнхоф стала Біргіт Хогefeldь, жінка розважлива та переконана у правильності своїх дій, оскільки з дитинства бачила жорстокість світу. Поряд із селищем, де вона мешкала, був табір для військовополонених, психіатрична лікарня, а в часи Третього рейху там було споруджено газові камери. Згодом саме спогади дитинства вплинули на рішення Хогefeldь протестувати проти війни у В’єтнамі. Тоді вона

сподівалася стати музикантом та органним майстром. Але водночас почала відвідувати мітинги та брати участь у політичній боротьбі. Відомою акцією ФЧА періоду кінця ХХ ст. був підрив в'язниці в останній день будівництва, яку влада Німеччини в 1991–1993 рр. споруджувала у провінційному містечку Вейтерштадте. Проте головним у роботі другого покоління “Фракції Червоної армії” були не вибухи, а створення “лівого фронту” в усьому світі. З цією метою ФЧА зав'язала контакти з “Червоними бригадами” в Італії. Б. Хогefeld заарештували у 1994 р. у Бад Кляйнені, а в 1996 р. вона була засуджена на довічне ув'язнення. Сьогодні вона відбуває покарання у в'язниці й у свої 50 років говорить про “необхідність подальшої боротьби” [5, 32].

Як відомо, “Червоні бригади” виникли у 1969–1970 рр. Спочатку це були радикальні профсоюзи, які вимагали покращення життя для робітників. З 1970 р. бригадисти розповсюджують листівки, підпалюють машини “класових ворогів”, здійснюють диверсії на підприємствах, викрадення та “пролетарські” суди. Відділення “Бригад” у різних промислових центрах країни називали колонами.

Серед італійських бригадистів було чимало відомих жінок-терористок, зокрема Сюзанна Ронконі, дочка полковника авіації, яка закінчила університет за спеціальністю “політологія”. Спочатку вона була в “Червоних бригадах” і в 1975 р. разом із Маргеритою Кагол брала участь у звільненні з в'язниці лідера “Бригад” Ренато Курчо, але згодом через розбіжності в ідеології відійшла від цієї організації. Вона організувала власну терористичну групу “Бойові комуністичні з'єднання”. З 1978 р. вона – одна з лідерів другої за статусом терористичної групи Італії “Перша лінія”. Останній раз С. Ронконі була заарештована наприкінці 1982 р. Проти неї було висунуто 16 звинувачень [5, 6].

Однією з очільниць Туринської колони “Червоних бригад” наприкінці 70-х рр. була Наталія Лігас, 25-річна випускниця Туринського університету [5, 59]. Вона брала участь у багатьох замаху на італійських

посадовців, нападах на військові казарми НАТО та у семи вбивствах.

Дещо згодом активісткою “Бригад” була Барбара Бальцерані. Вона була п’ятою дитиною у великій італійській сім’ї, мріяла стати вчителькою і з цією метою вступила до Римського університету. Її називали “єдиною жінкою, що піднялась на верхівку влади в терористичній ієрархії” [5, 61]. Після того, як її покинув чоловік, вона, працюючи в комунальній раді одного з округів Риму, активно допомагала забезпечувати бойові групи зброєю, документами, машинами з фальшивими номерами, зокрема для виготовлення фальшивих документів використували бланки і печатки комунальної ради, в якій вона працювала.

У Турині Б. Бальцерані особисто впритул розстрілює голову колегії адвокатів. У другій половині 1977 р. вона йде у підпілля, звідки активно працює над операцією з викрадення прем’єр-міністра Італії Альдо Моро [7, 279]. Її дії простежуються і в пізніших акціях терористів: у вбивстві в 1979 р. і 1980 р. поліцейських та близького друга А. Моро, віце-голови вищої ради магістратури В. Башле. Описи свідків, котрі бачили жінку, яка стріляла, відповідають зовнішності Бальцерані, але поліція й досі не може знайти її.

Символом “Червоних бригад” стала Маргерита Кагол, відома гітаристка, за освітою – соціолог. У 1969 р. вона виходить заміж за Ренато Курчо, неофашиста, організатора “Лівої пролетарської групи”. В “Червоних бригадах” вона отримала ім’я Мара [5, 63–74].

Італійські терористи дуже полюбили символи. Так, М. Кагол прийшла на звільнення свого чоловіка з в’язниці одягнута в усе біле, навіть у білій перуці, у супроводженні чотирьох бойовиків з автоматами, в небесно-блакитних костюмах. “Бригади” здійснювали свій спосіб покарання – постріл у коліна, щоб жертви падали перед ними на коліна, ніби каючись у своїх гріхах.

З 1989 р., внаслідок багатьох арештів, розкаяння членів “Червоних бригад” та надання ними сенсаційних свідчень, розколу організації на “старих” та “молодих”,

“Червоні бригади” перестають вважати небезпечними [5, 74].

У Франції перші терористичні групи з’являються на початку 70-х років. Серед них група “Пролетарська ліва” (її завдання – боротьба проти нового фашизму, антивоєнні рухи); “Новий народний опір” (вела боротьбу в соціальній сфері); група “Міжнародна революційна дія” (своїм завданням вважала допомогу народам у боротьбі з чужоземною експансією); група “Товариші” (ставила за мету здійснювати саботажі на промислових підприємствах).

З діяльністю останньої пов’язана історія відомої терористки Наталі Менігон. Саме група “Товариші” виростила майбутніх активістів терористичної організації “Пряма лінія”, котру організувала Наталі. Вона проповідувала соціальне повстання, готувала напади на підприємства, які експлуатували робітників-емігрантів [7, 135].

Наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. ХХ ст. “Пряма лінія” безпосередньо перейшла до терору: її члени закладають вибухівку в адміністративних центрах і на підприємствах, здійснюють пограбування та замаху на високопосадовців. З літа 1984 р. основними цілями групи були казарми НАТО та офіси Північноатлантичного альянсу в усій Європі [7, 155].

Ще однією активісткою “Прямої лінії” була Жоель Оброн, яка починала свою терористичну діяльність з участі у демонстраціях, а в терор прийшла за своїм другом у 1984 р. Вона писала: “Ми здійснили певну кількість акцій: напад на структури НАТО, вбивство Рене Аудрена та ін. Ми продовжуємо боротьбу у в’язниці” [5, 154]. Саме Ж. Оброн на початку січня 2001 р. розпочала безстрокове голодування з вимогою звільнити Наталі Менігон, яка на той час вже перенесла два серцевих напади.

У Сполучених Штатах Америки терористичні рухи були представлені такими відомими організаціями, як “Чорні пантери”, що в 60-ті роки боролись за права чорношкірих радикальними методами; рух “Міліції”, котрий виник у 50-ті роки, в часи “холодної війни”, представники його були переважно провінціалами, яких

навчали підривати мости, поїзди, стріляти, орієнтуватися на місцевості. Крім численних “Міліцій”, у кожному штаті США погрожували також “Арійська республіканська армія”, “Національний альянс”, “Сини гестапо”, “Сімбіціоністська армія визволення”. В усіх їхніх структурах тією чи іншою мірою брали участь жінки: в якості керівників певних ланок, виконавців, обслугового персоналу тощо [5, 79–102; 7, 462–464].

Терористичний рух також не оминув Японію. Перші терористичні рухи опікувались, в основному, двома проблемами: боротьбою проти війни у В’єтнамі і боротьбою за повернення острова Окінава, що знаходився під американською юрисдикцією.

Найвідомішим потужним та жорстоким терористичним угрупованням Японії було “Червона армія Японії” (ЧАЯ). Воно було створено на початку 70-х років як відповідь на розкол комуністичної ліги. Спочатку воно іменувалось так само – “Комуністична ліга”. Очолила його Фусако Сігенобу. Батьком Ф. Сігенобу був капітан поліції. Вона закінчила школу, працювала на фабриці, займалась збором пожертвувань для бідних, вчилась в університеті, підробляла танцівницею у нічному клубі. В 60-х рр. вона була учасницею студентського руху. Ставши лідером найвідомішої японської терористичної групи, Фусако заявила, що “її життя належить революції і буде належати і в подальшому, навіть якщо вона залишиться останнім бійцем” [5, 112]. Їй вдалося встановити в організації сувору дисципліну. Ф. Сігенобу відрізнялась рідкісною красою, жорстокістю та вмінням планувати операції, які отримали най-більшого розголосу. Вона втримувала владу аж до кінця 90-х років. ЧАЯ ставила за мету домогтись революції у країнах третього світу, в “гарячих точках”, а звідти експортувати революцію на весь світ.

Під керівництвом Сігенобу бойовики “Червоної армії Японії” здійснили низку терактів у різних куточках світу, зокрема масове вбивство в ізраїльському аеропорту Лод (Тель-Авів) у 1972 р. [7, 451].

Терористична діяльність бойовиків ЧАЯ набула всепланетарного характеру – від Парижа до Куала-Лумпура: в Палестині вони тренувались у секретних

військових таборах, у Джакарті з мінометів обстріляли посольство Японії і США, в Гаазі штурмують французьке посольство, у Бомбеї захопили літак [7, 451].

Тридцять років до свого арешту Ф. Сігенобу переховувалася за межами Японії. Восени 2001 р. японська поліція довідалась, що командувачку “Червоної армії Японії” бачили у м. Осака. Внаслідок проведеної пошукової роботи Фусако Сігенобу була заарештована при виході з готелю. Після її арешту ЧАЯ офіційно оголосила про свій саморозпуск, рішення про це прийняла Сігенобу. Вона також заявила, що група буде боротися легальним шляхом [5, 118–120].

Вищенаведені історичні приклади ролі жінок у тероризмі є найяскравішими, але не єдиними. Варто згадати арабку Лейлу Халед, під керівництвом якої було захоплено 4 літаки; американок Сюзен Розенберг та Лінду Сьюз із членів “Нью-Йоркської підпільної групи”, котрі відбували ув’язнення за незаконне зберігання зброї, грабування банків і змову з метою підриву Капітолія; іспанку Женев’ев Форест Тарат – учасницю акцій баскських сепаратистів; Норлеу Еспер Аросіто – одну із засновниць ліворадикального руху “Монтенерос” в Аргентині; тамілку, ім’я якої досі не встановлено, котра підірвала індійського прем’єра Раджива Ганді; “озброєних дів” з організації “Тамільські тигри” в Шрі-Ланка; курдські спеціальні жіночі батальйони, зокрема підрозділи “Пешмера”; уругвайських жінок-бойовиків з організації “Тупамарос”.

При захопленні чеченськими терористами Театрального центру на Дубровці в Москві разом із глядачами, акторами та обслуговим персоналом було захоплено не менше 1000 осіб. Серед 50 терористів [7, 346] було більше двох десятків жінок. Дві з них – дружини відомих чеченських терористів – були без поясів смертниць [9]. Їх присутність мала показати іншим жінкам-бойовикам, що операція проходить добре.

Зарема Можихоева була одною з шахідок, що брали участь у цьому теракті. Вона була дружиною бізнесмена, якого незабаром вбили конкуренти по бізнесу. Родичи не знали, що робити з нею та дитиною і вирішили порадитись з імамом. Заремі дозволили виростити немовля

до 6 місяців, а далі віддали дитину на виховання дружині брата. Зарема викрадає дитину та коштовності родини і втікає. Її розшукали, і за перебування вночі поза домівкою вкрили ганьбою. Заремі запропонували списати борг та очистити совість перед Алахом шляхом залучення у терористичну діяльність [9].

Водночас є й інша версія, яку розповіла співкамерниця Можихоевої, а саме: остання сама звернулася до сім'ї Ганєєвих, у яких дві доньки також одягли пояси шахідок. І саме їхня третя дочка звела Зарему із вербувальниками, які чинили на неї психологічний вплив. За місяць Зарема була морально підготовлена, після чого ще місяць провела в таборі бойовиків [9].

Першу справу – підрив автобуса із військово-службовцями – вона зірвала, оскільки їй раптом стало погано. Проте її вирішили використати у Москві. Можихоевій запропонували самій обрати місце самопідриву – вона зупинилася на кафе у центрі Москви. За словами очевидців, дівчина перед кафе поводитилася нервово: то підходила, то відходила, а руку тримала в сумці. Подзвонили в міліцію, і її заарештували. В ході слідства терористка двічі змінювала свідчення. На думку слідчого, вона давала час бойовикам залишити свою московську базу. З. Можихоеву приговорили до 20 років тюремного ув'язнення [9].

Однією з досить відомих широкому загалу терористичних організацій лівого спрямування в сучасній Росії є “Нові революційні ініціативи”. Відомими терористками даної групи є: еколог Ольга Невська, члени РКСМ(б) Надія Ракс і Тетяна Нехорошева-Соколова та анархо-комуністка Лариса Романова. Незважаючи на те, що вони були заарештовані більш ніж три роки тому, судовий процес над ними все ще не розпочався [7, 352].

Вищенаведені факти спонукають до роздумів щодо різнобічного вивчення здатності і причин звернення жінок до насильницької діяльності.

Сучасна література дає чимало аргументів на користь того, що жінкам простіше бути терористами, зокрема з морально-психологічних, фізіологічних і соціально-

антропологічних причин. Так, до морально-психологічних причин відносять жіночий практицизм, холоднокровність. Жінка використовує зброю більш творчо, винахідливо.

З погляду антропології перевагами є те, що, по-перше, у жінок рідше б'ється серце. Між тим відомо, що стрільці-спортсмени намагаються стріляти у перервах між ударами серця – так постріл виходить точніше. По-друге, жінки мають більш розвинену інтуїцію, тобто володіють здатністю читати невербальні сигнали і помічають різницю між мовою тіла і висловленими фразами. Ця можливість жінці дана внаслідок розвитку особливих центрів мови.

До фізіологічних причин більш легкого входження жінки у тероризм є те, що тендітна жінка менше приверне до себе уваги, ніж чоловік; їй легше приховати терористичну зброю. Крім того, коли жінка здійснює таку форму насилля, як терор, суспільство інтерпретує це як результат несправедливої і важкої ситуації.

Соціальний вплив на розвиток жіночого тероризму можна пояснити двома причинами. Перша стосується жінок Заходу, які в епоху розквітачання та рівноправ'я перебрали у фемінізм; друга, навпаки, стосується позбавлених прав жінок Сходу, котрі настільки не цінують своє життя, що добровільно стають знаряддям вбивства в руках чоловіків-терористів. І справді, величезну роль при визначенні причин жіночої присутності у терористичних акціях відіграють культура регіону, національні особливості поведінки з жінкою, її місце у соціальній ієрархії держави, нації, народності, клану.

На Заході вступ жінок до терористичних організацій, здійснення представницями слабкої статі поодиноких терористичних акцій із власної ініціативи відбуваються з багатьох причин, основні з яких:

– бажання підтримати дорогих або шанованих ними людей (батька, чоловіка, коханця, подругу, ідеалізованого лідера);

– незадоволення особистим сексуальним життям. Хоча жінці властиве підвищене почуття емпатії, впадаючи у стан депресії, вона перестає цінувати не тільки своє

життя, але й життя своїх близьких, оточуючих її людей, не кажучи про осіб, яких вона засуджує;

– максималістське сприйняття подій, коли жінка хоче ошчасливити не когось конкретного, а весь світ. Яскравим прикладом є дії пацифісток, які насильницькими діями протестують, наприклад, проти військової присутності США в окремих регіонах світу;

– присутність у жінки комплексу “жертвниці”, рятувальниці, яка прагне врятувати, наприклад, палестинців, з якими поводяться несправедливо, або таким чином повстає проти влади, яка спричинила голод робітників, дітей тощо;

– бажання збагатитись;

– підтримка феміністичного руху. Сучасні жінки повертають втрачені позиції у соціальному житті, в тому числі й у злочинному світі;

– бажання прославитись або самовиразитись (у першому випадку – це жінки, пригнічені буденністю життя, позбавлені уваги, на яку вони, за їх думкою, заслуговують; у другому – переважно жінки з непривабливою зовнішністю чи природними вадами);

– у силу розладів психічного характеру. Нерідко людей із відхиленнями психіки приваблюють терористи, оскільки вони дають хворим ілюзію, що будуть вирішені всі їхні проблеми.

Аналіз основних причин вступу жінок Сходу в так званий “чоловічий світ” веде до наступних основних мотивів входження їх до терору.

Бажання помститися за смерть близьких людей. Цим мотивуються переважно жінки, в яких від смерті близьких практично затьмарився розум, їм найлегше задурити голову думками про помсту, джихад, священну війну [9; 10; 11; 12]. Наприклад, Бараєв використовував жінок-камікадзе, які за кермом замінованих “Уралів” вривалися на визначені для них об’єкти. Ці жінки були “кровницями”, керувалися кривавою помстою.

Прагнення збагатитись. Це основний мотив так званих жінок “homo economicus”. Серед них є як послідовниці ісламу, так і немусульманки [13]. Наприклад, З. Можихоева погодилась здійснити теракт не через свої внутрішні переконання, а за велику суму

грошей – їй обіцяли 3 тисячі доларів (якщо залишиться живою); бажання очиститись, виправдатись в очах родини. В основному таким мотивом керуються жінки, в яких не склалось особисте життя, або жінки легкої поведінки, яким репутація не дозволяє повернутись до нормального життя [10]. Рано чи пізно таких жінок убивають, але їм надається право вибору іншої долі – йти до бойовиків. Таким був мотив, наприклад, М. Дудаєвої, причетної до теракту в Грозному у грудні 2000 р. [14, 151].

Однією з причин участі жінок у терактах є їх *шантажування та залякування* [15]. До першого випадку відносяться жінки, яких завербували, погрожуючи розправою над близькими [11]; до другого – жінки, яким зробили так зване “промивання мізків” шляхом постійних принижень, ігнорувань і примушення до вживання психотропних речовин [15].

Готовність жінок до терористичних акцій, а терористок – до смерті є наслідком *вживання* ними *наркотиків* [16; 17].

Бажання отримати рівні права з чоловіками.

Таким чином, наведені факти дають підстави стверджувати, що суспільно-політичні процеси, які відбуваються у світі, а саме підтримка фемінізму та вільний доступ жінок до владних структур, піднесення релігійних культів і поширення різноманітних проповідників серед широких мас населення не лише позитивно впливають на свідомість сучасного соціуму, але за популяризації цинізму, жорстокості та дієвості насильницьких форм впливу дають протилежний наслідок – терор і жіночу участь у ньому. Виходячи з вищезазначеного, слід очікувати збільшення у подальшому рівня залучення жінок у процес досягнення різними політичними силами своєї мети, і зокрема втягнення їх у терористичну діяльність насильницьким шляхом.

1. *Кони А.Ф.* Воспоминания о деле В. Засулич. – Т 1. – М., 1966.
2. Большая советская энциклопедия. – М.: Сов. Энциклопедия, 1972. – Т. 9. – С. 382–383.
3. *Павлюченко Э.А.* С. Перовская. – М., 1959.

4. Большая советская энциклопедия. – М.: Сов. Энциклопедия, 1972. – Т. 19. – С. 434.
5. *Латышева М.* Женщины-террористки. – М.: Яуза; Эксмо, 2003. – 320 с.
6. *Еловская Е.* Королевы террора // <http://www.expert.terror.ru>
7. *Требин М.П.* Терроризм в XXI веке. – Мн.: Харвест, 2003. – 816 с.
8. *Ковалев Э.В., Мальшев В.В.* Террор: вдохновители и исполнители. Очерки о подрывной деятельности ЦРУ в Западной Европе. – М.: Политиздат, 1984. – 223 с.
9. Черные вдовы: [Док. фильм] // Телеканал СТБ. – 2005. – 11 вересня.
10. *Мадаев Р.* Они прячутся за женские спины, позор! // Комс. правда. – 2002. – 25 октября.
11. *Уколов Р., Плуатарев И.* Женское лицо страха // Независимая газета. – 2003. – № 135.
12. *Лобанова З.* Почему шахидки не боятся смерти // Комс. правда. – 2003. – 8 июля.
13. Среди них не только вдовы // Комс. правда. – 2002. – 25 октября.
14. *Романов П., Щербланова Е., Ярская-Смирнова Е.* Женщины-террористки в интерпретативных моделях российских СМИ // Полит. исследования. – 2003. – №6. – С. 144–153.
15. *Кредов С., Шаров А.* Смертниц взорвали? // Российская газета. – 2003. – 8 июля.
16. *Степашин С.* Вопрос дня // Комс. правда. – 2002. – 25 октября.
17. *Герасименко С.* Смертниц готовят системно // Комс. правда. – 2003. – 16 июля.

Надійшла до редколегії 29.03.2007 р.